

[autismebladet]

LANDSFORENINGEN AUTISME
MEDLEMSBLAD NUMMER 5 - 2018

TIMEOUT!

TIDEN ER NOGET,
DER BARE "ER"

TIDEN ER NOGET,
VI HAR FOR MEGET
ELLER FOR LIDT AF?

TIDEN ER NOGET,
DER ER GÅET
- ER INDE - ER OVRE

TIDEN ER NU...

Repræsentantskabsmøde Landsforeningen Autisme

Lørdag 27. oktober kl. 12 -17

Der afholdes repræsentantskabsmøde i Landsforeningen Autisme
lørdag den 27. oktober kl. 12.00 – 17.00 på Banestrøget 19, 2. sal i Høje Taastrup

Foreløbig dagsorden:

1. Valg af dirigent, referent og to stemmetællere
2. Formandens beretning
3. Fremlæggelse af revideret årsregnskab til godkendelse, herunder oversigt over fonde
4. Formanden fremlægger forslag til kommende års aktiviteter,
herunder hovedbestyrelsens forslag
5. Behandling af eventuelle indkomne forslag
6. Budget for det kommende år og fastsættelse af kontingent
7. Valg af formand for Landsforeningen
8. Valg af hovedbestyrelse; der vælges 5 repræsentanter og 1 suppleant.
Sammensætningen af hovedbestyrelsen skal være således, at der som minimum
i bestyrelsen er 3 repræsentanter, der har bopæl øst for Storebælt,
og 3 repræsentanter, der har bopæl vest for Storebælt.
9. Valg af 2 interne revisorer
10. Valg af ekstern statsautoriseret revisor
11. Valg af bogholderi- og regnskabsfunktion.
Efter indstilling fra foreningens statsautoriserede revisor antages intern eller
ekstern bistand til bogholderi og regnskabsfunktionen. Personen, der varetager
funktionen, forelægger løbende budget- og regnskabstal for Hovedbestyrelsen samt
deltager i repræsentantskabsmødet.
12. Eventuelt

Sekretariatet arrangerer middag lørdag aften samt overnatning til søndag.

*Hendes Kongelige Højhed
Prinsesse Marie er protektor
for Landsforeningen Autisme.*

MEDLEMSBLAD NR. 5 - 2018

Medlemsbladet udgives af
Landsforeningen Autisme

Ansvarshavende redaktør

Heidi Thamestrup
formand@autismeforening.dk

Redaktion

Heidi Thamestrup
Fie Hviid Olesen

Tryk Filipsen Grafisk Produktion

Foto Pixabay og Colourbox

Oplag 8.200 stk

ISSN 2245-3423

Vil du have en annonce i Autismebladet?
Kontakt: redaktion@autismeforening.dk

Annoncer og artikler fra samarbejdspartnere
og annoncører i Autismebladet er ikke nødven-
digvis udtryk for Landsforeningen Autismes
holdninger

Indlæg, kommentarer, bidrag mv. bedes
sendt til redaktion@autismeforening.dk
Bladet sendes gratis til Landsforeningen
Autismes medlemmer

INDHOLD

Har vi råd til at spare på einsteinske personligheder med
uglede, utopiske tanker og rumfyldt i håret? 4

Hvornår stopper tiden? 7

Specialundervisningens timeout! 12

At kunne regne tiden ud 20

Specialisering og faglighed 26

Kredsenes aktiviteter 28

Har vi råd til at spare på einsteinske personligheder med uglede, utopiske tanker og rumfyld i håret?

Af Heidi Thamestrup, landsformand for Landsforeningen Autisme.

For få uger siden offentliggjorde Kommunernes Landsforening en undersøgelse, der viste, at der over ganske få år er sket en fordobling af børn med diagnoser som autisme. Normalt, når den slags overskrifter rammer medierne, er det et forvarsel om, at der skal spares penge. For når man skræmmer helt almindelige skatteydere med, at et socialområde er ude af kontrol, og efterfølgende svinger sparekniven og genvinder kontrollen, giver det positiv opmærksomhed - og det er der stemmer i. Sandheden er, at besparelser på socialområdet lynhurtigt genererer mange flere børn og voksne med diagnoser...

Der har altid været børn i vores samfund med autistiske hjerner, og der er ikke noget, der tyder på, at det ændrer sig. Det at blive født med en autistisk hjerne betyder ikke, at man partout skal have en autismediagnose, og det betyder heller ikke, at man er syg eller handicappet - det betyder bare, at man udvikler sig og forarbejder sansindtryk på en anden måde end flertallet.

Det gør sådan set ikke noget, at en lille gruppe børn og voksne oplever verden anderledes, har en anderledes kognition og har andre behov end gennemsnittet. Men det er noget rod i forhold til den måde, vi har skruet vores daginstitutioner, skoler, jobcentre og arbejdspladser sammen på. For børn med autisme har andre behov end børn med typiske hjerner, og når de behov ikke bliver mødt, bliver børnene utrygge, stressede og angst, og de udvikler ekstreme symptomer, der rimer på mistrivsel.

Man kan sige det på den måde, at behovet for en diagnose opstår i det øjeblik, hvor autisten møder verden. Men kun, hvis den udgave af verden, autisten møder, ikke tager hensyn til den autistiske neurologi. Når flere børn får autismediagnoser, er det altså, fordi vi har optimeret, effektiviseret og ensrettet så meget, at der ikke er plads til de spændende børn med anderledes hjerner.

For at løse udfordringerne med inklusion i vores samfund, skal vi

finde ud af, nøjagtigt hvorfor nogle børn overlever at vokse op under kummerlige vilkår, og hvorfor andre bliver syge af noget så simpelt som at navigere rundt i en skolegård. Forskning i modstandskraft er en videnskabelig grund til, at nogle børn bliver syge af at være i miljøer, som andre børn overlever og mestrer?

Når man studerer de børn, der klarer sig bedst, bliver det helt åbenlyst, hvad det er, der giver dem modstandskraft og gør dem i stand til igen og igen at flyde ovenpå, uanset hvad man byder dem. Det er typisk for dem, at deres sociale situation er fin, og at deres netværk er stabilt. Men samtidig er de selv i besiddelse af:

- stærke kognitive evner ift. at forstå, problemløse og handle
- evner til at styre deres temperament og tilpasse sig socialt
- evner til at skabe venskaber og til at vedligeholde dem
- strategier ift. at regulere følelser og adfærd

- selvtillid, selvværd og tro på, at deres egne handlinger kan gøre en forskel
- positivt livssyn, tro på - og mening med - livet
- gode sociale evner og humor

Hvis man har viden om neurologien bag autisme, ved man, at det er på netop disse områder, at autistiske børn og voksne er alvorligt udfordrede. Når de indefra kommende evner til at generere modstandskraft er svage, må man kompensere udefra. Man må skabe små, overskuelige, voksenstyrede, anerkendende miljøer, hvor børnene kan forstå konteksten, og hvor forventningerne til dem giver mening.

De mange diagnoser er indirekte et tegn på, at vi ikke værdsætter det særlige og skaber plads til, at det kan vækste og udvikle sig. Der er ikke plads til det unikke, simpelt hen fordi det afviger fra normalen, og fordi afvigelser kræver ressourcer.

Vi vil ikke bruge ressourcer på at have krogede hjerner i skolen. Vi vil ikke betale prisen for smukke episke fortællinger om tomme-liser, svovlstikker og hunde med tekop-øjne. Vi har ikke råd til einsteinske personligheder med uglede, utopiske tanker om molekyler og rumfyld i håret.

I stedet er de krøllede hjerners skønhed og sødme blevet erstattet af synkront tænkende, næsten identiske menneskerobotter. Robotterne finder sig i at svare på de samme lamme Nationale Tests et par gange årligt, og de figurerer med et pænt højt lixtal i de internationale PISA-undersøgelser.

Vi har byttet diversiteten ud med læseplaner, læreplaner og handlingsplaner.

Vi har udskilt ham den lille krøllede på bageste række, ham, der stabler de ting, som de andre børn lægger på række. Den lille krøllede kan ikke forstå, at der ikke er plads til ham, og han føler sig ikke inkluderet - han føler sig klemt. Når han er blevet klemt meget længe, mister han livsgnisten og stjernerne i øjnene, ændrer adfærd, bliver udredt og får en diagnose...

Stigningen i antallet af mennesker, der får autismsdiagnoser, kan forklares. Og det er hverken aliens, pesticider, vitaminmangel, omsorgssvigt eller farven på vingummi bamses og LEGO-klodser der har skylden - så vidt vi da ved lige nu. Udviklingen er et helt naturligt tegn på, at vi bliver klogere på autisme og bedre til at "se" det usynlige.

I 1994 udvidede man kriterierne for autisme med diagnosen Aspergers Syndrom, idet man anerkendte, at mennesker med normal og høj IQ, der umiddelbart fulgte normaludviklingen før det 3. år, også kunne have autisme.

I 2010 beskrev Svenny Kopp en gruppe skolepiger, som, umiddelbart faldt sammen med deres omgivelser, men som, under længere tids observation, "faldt fuldstændigt fra hinanden".

I 2014 oplevede vi, at psykiatrien erkendte, at en stor del af de unge, der diagnosticeres med spiseforstyrrelser, selvskaede, depression og angst, eller bliver indlagt pga. gentagne selvmordsforsøg, i mange tilfælde, behandles for lidelser, der er opstået på baggrund af en ubehandlet autisme.

Siden 2015 har vi oplevet et massivt pres på voksenpsykiatrien fra voksne, der ikke blev udredt i barndommen, og som nu ønsker et navn på den "anderledeshed", de har levet med hele deres liv. Heldigvis er der rigtigt mange, der har klaret sig godt. Og så opstår spørgsmålet, skal man have en diagnose, fordi man har en anderledes hjerne, eller skal diagnoser forbeholdes dem, der har en anderledes hjerne og brug for hjælp?

Heidi Thamestrup

Hvornår sto

Stopper tiden?

Af Janus Lybro, pædagog på Skovagerskolen og forfatter til et nyt speciale om tidsforståelse hos børn med autisme.

Hvorfor har du valgt at skrive om 'tiden' som emne?

Jeg valgte at skrive om 'tiden' i relation til autisme, da jeg under en af mine daglige samtaler med min daværende elev, Thomas, blev konfronteret med hans spørgsmål: "hvornår stopper tiden"?

”

Det udsprang af, at Thomas ikke forstod, hvorfor jeg ville have, at han skulle vente med at spise sin madpakke til klokken 12, hvor der var spisefrikvarter.

Han var sulten NU, som han sagde, selvom klokken var 9 om formiddagen.

Jeg svarede: "det er ikke tid endnu", og han svarede med spørgsmålet om, hvornår tiden stopper? Hvilket altså blev startskuddet til en undersøgelse af, hvad det lige er med den tid. Hvorfor er det f.eks. indlysende for mig, som neurotypiker, at vi selvfølgelig først spiser i spisefrikvarteret, hvilket forekom Thomas at være uforståeligt? Min ledetråd blev den sociale indforståethed, der ligger i, hvad "man" bør gøre og hvornår, og hvorfor det ikke harmonerer med en udpræget autistisk måde at tænke på.

Thomas var en elev, der havde været vanskelig at inkludere i almene læringsmiljøer, selv de meget segregerede miljøer, hvor jeg arbejder, havde svært ved at rumme Thomas. Ledetråden, han gav mig, var del af en erkendelsesproces for personalet, hvor vi indså, at det helt grundlæggende drejede sig om modstridende måder at forstå virkeligheden, og dermed tiden, på. Først da vi slap tøjlerne og lod Thomas få indflydelse på eget lærings-

rum, gav det gevinst på hans trivsel og læring – og det endte med en succeshistorie.

Hvor kom ideen fra?

Som nævnt skal Thomas have æren for at opstille hele problemformuleringen og dermed ledetråden i mit speciale. Men ideen om at behandle autisme i relation til tiden som fænomen, fandt jeg inspiration til i flere af de klassiske filosoffer fra ca. 1900-1930 – blandt andet Edmund Husserl, Martin Heidegger, Henri Bergson og ikke mindst Alfred North Whitehead¹. Disse tænkere har hver især og på hver sin måde beskæftiget sig med tiden som fænomen.

Forskellen ligger i at betragte tiden som enten et "naturfænomen", altså en grundbetingelse for universet og livet – modsat en mere eksistentielistisk måde at beskrive og forstå tiden, hvor mennesket er i centrum. Her beskriver de

førnævnte filosoffer, at tiden skal forstås ud fra den enkelte persons oplevelse af verden og sig selv. Og hvordan harmonerer det så med en overvejende neuropsykologisk forståelsesramme? Det viste sig at være svært at finde et fælles grundlag for en forståelse, og derfor fik ideen mere liv. Der måtte være noget nyt at komme med!

Hvorfor besluttede du dig for at ville skrive et speciale om det?

Jeg opdagede de fundamentale forskelle mellem; at der i den faglige verden er et såkaldt mekanisk-materialistisk syn på diagnosen autisme, som betyder, at det enkelte menneske reduceres til at være ren diagnose eller ren kemi. Det står i skarp kontrast til filosofiens syn på tiden, hvor individet er i fokus.

De grundlæggende forskelle på de to positioner gav en interessant grobund for videre undersøgelse. Det måtte for mig at se være en interessant problemstilling, at vi som neurotypikere forventer, at verden er sammensat af forskellige faste elementer, hvor tiden er én af dem. Procesfilosofien, som særligt Whitehead repræsenterer, mener omvendt ikke, at man kan tale om faste elementer eller substans – og hvis tiden, livet, verden og Gud ikke er faste størrelser, hvad er de så?

Det bliver rigtig interessante, hvis vi i stedet accepterer proces og udvikling frem for substans. Det, vi kalder ”undervisning”, kan f.eks. kun ses som et midlertidigt fænomén uden et endegyldigt facit. Vores måde at undervise udvikles og ændrer sig hele tiden.

Hvorfor er det et vigtigt område at undersøge?

Fordi vi kan handle meget mere ideelt, end vi tillader os selv i pædagogikken i dag. Vi kan i den grad ændre elevens udvikling og være med til at skabe optimale trivsels-miljøer i skolen, hvis vi tør kigge på mine konklusioner.

Meget af min kritik går på lovgivning og ”systemet”, som ikke er gearret til at håndtere en ’autistisk kultur’. Min fornemmeste opgave har været at oversætte de problemstillinger til noget, der kan give genklang i en specialpædagogisk praksis. Det overordnede mål har været at kunne oversætte forskellen mellem en abstrakt og indforstået tidsbeskrivelse modsat en konkret, oplevet beskrivelse.

Mig bekendt findes der ikke mange alternativer til ”proces over substans”-tankegangen. Whitehead kom dog med et specifikt udspil i 1929, hvor han beskriver selve læringsprocessen som ’kreativitet’.

”

For at sige det meget simpelt, så kan man ud af det konkludere, at en pædagogisk praksis altid skal tage udgangspunkt i nuet, hvor begreber som fortid og fremtid spiller en mindre rolle.

Hvis vi kigger pædagogikken efter i sømmene,

hvor ofte er vi så 100% til stede i nuet med vores elever i skolen – både på almenområdet og specialundervisning?

Vi har travlt med at lave mål for fremtiden og arbejde hen imod disse, samtidig med, at vi har en forankring i fortiden og vores traditioner som skole og samfund. Så hvor ofte er vi der lige nu og her? Og hvor ofte er dette ’NU’ i overensstemmelse med elevens?

Hvorfor lige børn med autisme?

Autismeområdet har længe været mit personlige interessefelt – ikke kun fagligt, men også en iboende nysgerrighed og trang til at ville forstå. Det startede dog knap så romantisk.

Jeg fik tidligt job i et enkeltmands-projekt med en meget udadreagerende dreng med bl.a. en autismediagnose. Jeg havde dengang meget svært ved at lære den autistiske hjerne at kende og forsøgte længe, forgæves, at opfinde den dybe talerken på ny. Jeg har gennem årene fortsat søgt de særligt udfordrende elever – dem, som systemet har svært ved at finde egnede tilbud til. Mit kald er uden tvivl indenfor autismeområdet, med fokus på mental retardering og autisme.

Jeg er slet ikke i tvivl om vigtigheden af at kaste yderligere lys på trivsel og livskvalitet for særligt børn og unge med autisme og mental retardering. Det er vanskeligt at fungere i det nuværende danske skolesystem med de udfordringer i bagagen. Jeg opdagede i min praksis, at jeg havde et talent for

at tilsidesætte mine egne forhåbninger og intentioner i en pædagogisk kontekst, hvilket tillod mig at arbejde meget tilstedeværende med den elev, Thomas, som jeg har skrevet opgaven ud fra.

Min påstand er, at har du først forstået og erkendt, at det vi kalder "den autistiske kultur" er noget helt særligt uden sidetilfælde, så er du kommet et godt stykke vej som lærer/pædagog/psykolog. Desværre er vi ofte alt for hurtige til at gribe ud efter "pakkelsesninger", og her mener jeg særligt de faste, populære koncepter og metoder, som ender med at skære alle mennesker med autisme over én kam.

Gøres en metode til pædagogisk sandhed, har vi virkelig trådt i spinaten, for da har vi med det samme frasagt os menneskets ret til selvbestemmelse. Det tror jeg ikke er muligt at gøre, og jeg tror, det er på kant med menneskerettighederne. Alligevel har jeg stor respekt

for de banebrydende opdagelser og undersøgelser, der er tilvejebragt ad videnskabelig vej. Jeg læser villigt om forskning på området, men så igen, spørg hvilken som helst person med autisme, og jeg er sikker på, at han/hun vil kunne fortælle dig, hvad der lige præcis gør ham/hende unik. Dette særlige forhold kan ingen diagnose beskrive.

Der mangler simpelthen betydeligt flere teoretiske overvejelser i denne debat. En simpel måde at vende problemstillingen om er ved at spørge sig selv, om man virkelig udelukkende består af kemi og nerveceller - og om der kun er den ene måde at forstå én på? De færreste af os ville acceptere, at blive kategoriseret så rigidt. Mine drømme, fantasier og interesser finder ingen videnskabelig forklaring i den kliniske psykiatri, og hvorfor skulle det forholde sig anderledes for mennesker med autisme? Det er netop dette universelle, jeg af-

Hvad vil du bruge din viden til?

Min viden bruger jeg dagligt i mit arbejde på Skovagerskolen. Jeg vil dog rigtig gerne udbrede min viden yderligere, da jeg mener, at jeg har fundet ind til et humanistisk alternativ til de gængse undervisnings- og behandlingsformer, som for langt størstedelen har en klinisk distance til autisme.

Min viden skulle gerne inspirere og give folk mod og lyst til at ville gøre den forskningsmæssige forskel, der skal til for at bryde kurven med angst, stress og skolevægning på autismeområdet. Det, jeg kom frem til i min opgave, er, at vi må tilsidesætte systemet, vi repræsenterer, og så være 100 % til stede i relationen til eleverne.

Hvis jeg på nogen måde har inspireret eller endda provokeret, så er man hjerteligt velkommen til at kontakte mig for yderligere debat. Jeg møder gerne op til faglig debat og sparring.

Hvad sker der med autismediagnosen?

Hvad er op og ned i ICD11?

Hvad er blevet ændret?
Hvad betyder ændringerne?
Og hvad kommer det til at betyde for vores arbejde?

Få meget meget mere viden om autisme på SIKON19

29. & 30 april 2019
ODEON Odense

Tilmelding på www.SIKON.dk

Skal din workshop med på SIKON 2019

Send din beskrivelse af workshoppen til kursussekretariatet på:

kursus@autismeforening.dk

Vi skal bruge en beskrivelse af workshoppen til vores katalog på 20 linier samt en webtekst 5 linier.

Kategorierne er:

Pædagogisk udviklingsarbejde

Forskning

Autisme indefra

Indsend din workshop før

15. august

2018

29. & 30 april 2019

ODEON Odense

Tilmelding på www.SIKON.dk

Special- undervisningens timeout!

Af Janus Lybro, pædagog på Skovagerskolen og forfatter til et nyt speciale om tidsforståelse hos børn med autisme

Tiden, er det ikke bare noget, der "er", eller noget, vi har for meget eller for lidt af? Eller var der ikke også noget med ham Einstein og tiden, der er relativ? Tiden er gået, tiden er inde, tiden er ovre, kommer tid kommer råd... Timeout!

Meget er sagt, og endnu mere er skrevet, men mig bekendt er der mangel på egentlige undersøgelser af 'tiden' relateret til pædagogik, og især specialundervisning og autisme. Filosofen Jean-Jacques Rousseau² skrev for et par hundrede år siden, at det var vigtigt for et barn at spille tiden, men bortset fra det så er 'tiden' oftest undersøgt fra naturvidenskabelig vinkel og med et par bidrag fra filosofien og sociologien. Men der er tomt på bibliotekshylden, når man indenfor pædagogik søger litteratur for at se på problemstillinger ved begrebet 'tid'.

Jeg påstår ikke, at mit speciale om tidsforståelse og autisme er skudsikker forskning, og forsøger heller ikke at beskrive det sådan. Det er i høj grad faktisk det modsatte – en grundlæggende filosofisk undren, som skal forsøge at åbne vores øjne for, hvad psykologien kan bidrage til i pædagogikken – og hvor langt vi kan gå set fra en etisk vinkel.

Efter årevis af hovedbrud, frustration og løben panden mod muren i praksis, er det langt fra tilfældigt, at jeg vælger "tiden" som problemstilling på alt det, vi foretager os i mødet med vores elever indenfor autismspektret. For vi kender godt det fundamentale skel mellem en autistisk hjerne og den neurotypiske hjerne og den måde, vi forstår verden. Hvor ofte er det ikke, at der opstår misforståelser, når vi forstår sproget forskelligt? Startskuddet til min opgave var en sådan simpel misforståelse mellem min elev Thomas og mig. Han var sulten og ville spise sin madpakke. Simpelt nok. Klokkeren var bare ikke

12, hvor vi normalt spiser i skolen, hvilket betød, at Thomas var nødt til at udskyde sin sult. Og her opstod problemet. For som Thomas spurgte: "hvornår stopper tiden, så jeg kan få min mad?". Det tilsyneladende komiske indslag blev til et tema for mig – for hvis vi helt grundlæggende ikke forstår tiden ens, hvordan kan vi så nogensinde nå til enighed om, hvor vi skal hen med pædagogikken?

Standardiseret tid eller oplevet tid

'Tiden' er beskrevet på et utal af måder. Tiden som en beholder, tiden som kronologi, tiden som en pil og tiden som et klokkeværk. Det fælles for alle de måder at *beskrive* tiden er, at de er sproglige og abstrakte forestillinger om, "*hvad*" 'tid' er. En sådan forklaring kræver, at 'tiden' er en substans, altså en fast ting, så vi på enkel vis kan snakke om den. Men ingen af os formår alligevel at forklare 'tiden'

entydigt og ufravigeligt – selv ikke den kære Einstein med sine relativitetsteorier.

Det har videnskaben det generelt svært med; ting og fænomener, som ikke "står stille", og som ikke kan forklares med enkle beskrivelser og ord. Måske er det derfor, at bibliotekshylden ikke har nogen bøger om 'tiden' og pædagogik – fordi det er et meget u håndgribeligt emne.

Der er dog i dag en indforstået enighed om, at man kan skelne mellem

”

1) en standardiseret tid af målt varighed; den tid, vi måler ved hjælp af f.eks. armbåndsuret, modsat

2) en oplevet tid – sådan som varigheden af tiden opleves og føles.

F.eks: *"Teaterforestillingen varede 2 timer, men tiden fløj af sted, så var nærmest ovre, før jeg havde sat mig"*.

Hvordan vil man måle sådan en oplevet tidsbegivenhed?

De abstrakte oplevelser af tid og brugen af talemåder er der, hvor problemet opstår i både almen- og specialpædagogisk praksis. For når man, som hovedpersonen Thomas i min opgave, er mentalt retarderet og har autisme, hvordan kan han så forventes at forstå de abstrakte fortællinger om tiden, som vi bruger hver dag, men hvor meningen er usynlig – og der ikke er en logisk forklaring?

Svaret i mit speciale er, at det kan han ikke. Hvis autistiske elever som Thomas ikke er i stand til at tænke abstrakt eller forestille sig, at noget kan være noget andet, end det umiddelbart ser ud til, så kan eleven heller ikke forstå, hvor-

for den dumme underviser (i dette tilfælde mig) insisterer på, at madpakken først må spises, når klokken slår 12 – og altså ikke, når man reelt er sulten.

Det giver simpelthen ikke mening. En elev med autisme og udpræget konkret tankegang forventes her at kunne fungere på et højt abstraktionsniveau, og selvfølgelig fejler de pædagogiske metoder i det tilfælde. Barren er sat for højt. Det paradoks mellem, hvad jeg som fagperson forventer, og hvad der reelt kan forventes af eleven, er grundlæggende i min opgave.

”

Og jeg ender ud i en todeling mellem det at uddanne til samfundsborger vs. dannelse af det enkelte menneske – og det er her, det bliver filosofisk.

Tidens betydning for dannelsen af det enkelte menneske

Det er en ældgammel problemstilling, måske bedst kendt fra filosofen Rousseaus roman "Émile"³, at der er et paradoks mellem på den ene side at lære at leve og være et menneske i overensstemmelse med ens 'natur' – og samtidig skulle være samfundsborger i overensstemmelse med den 'kultur', man er en del af.

Rousseau beskrev det som forskellen på det, han kalder; selvkærligheden og egenkærligheden. De to betegnelser er ifølge ham en del af menneskets natur. 'Selvkærlighed' forstås som et naturligt, tilstrækkeligt forhold til sig selv, som ikke påvirkes af andres mening om en. Jeg mener, dette er typisk autistisk – og det er ifølge Rousseau godt at have. Modsat er 'egenkærligheden' den måde, man ser sig selv på i andres øjne. Altså hvordan man "bør" leve – og hvordan man passer ind i en bestemt kultur. Det er her, det bliver vanskeligt at have autisme, da man sjældent er i stand til at se sig selv fra andres perspektiv. Det leder os til et pædagogisk paradoks:

Hvordan kan vi lære mennesket at være et myndigt og frit individ, når de metoder og det system, vi har indrettet, er baseret på tvang? Tvungen til et menneske om at træde ud af sin natur og ind i kulturen?

F.eks. ved at udskyde det at spise, selvom man er sulten. Er det målet, der helliger midlet, eller kan vi overhovedet sætte det ene over det andet?

Min pointe er, at en definition og forståelse af 'kultur' i det hele taget kræver et højt abstraktionsniveau og en forståelse af, at mine handlinger altid vil have indflydelse på andre menneskers liv.

Filosoffen Immanuel Kant⁴ beskriver mennesket som et fornuftsvæsen – fordi vi kan se os selv i relation til andre mennesker. Derfor er alle mennesker ifølge ham i stand til selv at indse, hvad der er det moralsk rigtige at gøre i en situation – også indenfor pædagogikken. Men kan Thomas nødvendigvis det? Og skal han det?

Teoretikere på autismeområdet vil sige, at det er her, filmen knækker. En af de helt store udfordringer for mennesker med autisme er nemlig; *at mentalisere* – at forestille sig og forstå andre menneskers mentale tilstande og følelser ud fra de forskellige måder, det kommer til udtryk.

Fungerer forestillingsevnen, er man i stand til at forudsige hændelsesforløb og kan planlægge handlinger og påvirke begivenheder. Man kan selv styre sit liv og vælge til og fra, fordi man kan manøvrere socialt.

Men står det galt til med de funktioner, kan forudsigelses- og planlægningsevnen være stærkt begrænset. Hvis man samtidig ikke er god til at omstille sig fleksibelt og opfatte sammenhænge, så får man det – neurotypisk set – svært socialt sammen med andre, og med at tilpasse sig.

Det er i virkeligheden en anden beskrivelse af kriterierne i Wing's triade, som er de diagnosekriterier, der ligger til grund for diagnosen autisme: forstyrret social interaktion, forstyrret kommunikation og repetitiv, stereotyp adfærd. Den triade kender alle fagfolk på området, men har vi fantasi nok til at forestille os de autisme-karakteristika i forhold til tanker om livets store spørgsmål?

Det forudsætter, at vi først accepterer psykiatriens diagnostiske kriterier for autisme, men at vi samtidig aktivt undersøger grænserne for dem for at finde frem til et mere filosofisk og eksistentielt syn på diagnosen. Og det er her, jeg placerer mig med mit speciale. Det handler om forskellen mellem det, vi i fagsprog kalder "*den autistiske kultur*" overfor en "*neurotypisk kultur*": at autismen netop skal ses som en anderledes kultur, som er placeret i samme fysiske rum som en neurotypisk kultur. Og tager man "kultur-brillerne" på, så er der ikke meget i vores samfund og i vores uddannelsesinstitutioner, der er skabt til andet end en neurotypisk kultur. Og derfor heller ikke andet end en målt, videnskabelig tidsforståelse – den, som kræver et højt abstraktionsniveau.

Hvis vi erkender forskellene mellem den autistiske og neurotypiske kultur, så erkender vi også, at kultur ikke er en fast ting. Derfor kan vi ikke længere tale om menneskets 'natur' og 'kultur' som modsætninger til hinanden, fordi det forudsætter, at kultur er én ting. I stedet bør vi se på begrebet 'kultur' som noget, der er vidt forskelligt, og som forandres fra person til person.

Jeg pointerer i min opgave, at vi allerede her render ind i et etisk dilemma – for hvis mine hypoteser er korrekte, så kan vi på ingen måde forsvare, at samfundet og vores skoler kun uddanner børn til at være medborger i én kultur – den neurotypiske.

Det bliver desværre ikke bedre, når vi kigger i folkeskolens lovgrundlag, hvor ”*elevens alsidige udvikling*” er beskrevet i formålparagraffen. I opgaven bruger jeg begrebet ”*alsidighed*” ud fra en lidt anden vinkel end den typiske, som normalt henviser til ”elevens mangesidede interesse”. En anden og for mig at se mere dækkende betydning af ordet er ”*diversitet*” eller mangfoldighed. Med den betydning i forhold til folkeskoleloven, så har vi i skolen en afgørende anderledes opgave end bare at dyrke forskellige interesser. Så må interesserne nemlig være originale og endda tilpassede eleven – tør man sige ”individuelle”? FN’s handicapkonvention gør det ikke meget bedre for vores praksis. Her har Danmark for et par år siden valgt at tilslutte sig handicapkonventionen, hvor det så smukt bl.a. står skrevet, at mennesket, uanset handicap, har ret til selvbestemmelse. Med andre ord er det ikke kun etisk, men også et lovkrav, at vi arbejder med elevens selvudvikling. Hvordan kan vi si-

ges at dække det krav, når vi tvinger en abstrakt tidsforståelse og en abstrakt kultur ned over eleven med autisme, som barnet ikke har mulighed for at forstå?

Fagfolk og politikere må løse problemerne i skolen

Hvis vi virkelig respekterer mennesket – diagnose eller ej – så må vi som fagfolk til enhver tid være villige til at glemme os selv og glemme vores traditioner – også vores forståelse af tid.

Min påstand er, at hvis dette problem med tidsforståelse skal løses konstruktivt, så må vi starte ved repræsentanterne for systemet – i det her tilfælde os, fagfolkene. Jeg mener, at vi kan hjælpe personalet på skoler til at forstå, at den måde, de oplever ’tiden’ på, er et overleveret, neurotypisk kulturfænomen – og at det altså ikke er en naturlighed, der gælder under alle omstændigheder. Udvikling, begivenhed og proces kan derimod ses som de rigtige grundessenser i vores liv. ’Tiden’ som et målt og fastlåst begreb er altså en fejl, som vi ikke bør planlægge autisme-pædagogik efter.

Pædagogikken er tilpasset det mangfoldige kulturbegreb, hvor vi som skrevet ikke kan forvente, at barnet med autisme forstår den neurotypiske kultur og den neurotypiske måde at opleve ’tid’. Det logiske må derfor være, at ’tiden’ tilpasses den enkelte. Det medfører et pædagogisk lavineskred – for hvis den tilgang tænkes til ende, kan vi på ingen måde retfærdiggøre at bruge de abstrakte tidsindikatorer, vi har i dag: skoleskemaet, skoleklokken, mødetider, frikvarter og arbejdstidsregler.

Hvis vi virkelig vil møde eleverne i deres forståelse af ’tiden’, så må vi lære at være til stede i nuet og til stede i relationen.

Der vil selvfølgelig altid ske fremskridt i pædagogikken, men vi skal væk fra kravet om, at elever med autisme skal tilpasses en bestemt kultur. Og ansvaret for det ligger hos underviserne, skolens ledelse og det politiske system – ikke hos eleven, der repræsenterer den autistiske kultur. Hvis ansvaret skulle placeres dér, ville det svare til at gøre den blinde mand ansvarlig for sin manglende evne til at se. Den holder bare ikke.

Filosoffen Rousseau mente, at såkaldt offentlig opdragelse i skolen ikke gav samme muligheder som ”hovmester-opdragelsen” eller i moderne termer 1:1 og mesterlære-tanken. Hvor opdragelse i skolen oftest kun var til skolen og som indlæring – så giver 1:1 mulighed for at opdrage børnene til livet udenfor skolen. Det er måske ikke den politisk korrekte fremstilling af skolens måde at virke på, men måske havde han fat i noget?

Særinteresser skal ligge til grund for læring

I mit forsøg på at beskrive en holdbar pædagogisk filosofi har jeg fokus på en sjælden teori, som udspringer fra filosofen Alfred North Whitehead. Det grundlæggende heri er, at processen er vigtigere end substansen.

Substanser eller elementer eksisterer faktisk kun midlertidigt. Alt er i realiteten i bevægelse. Verden anses som én stor organisme, og ud fra det formulerer Whitehead en læringsteori, hvor begrebet ”kreativitet” er omdrejningspunkt.

Han opdeler læreprocessen i tre sammenhængende faser:

- Romancen
- Præcisionen
- Generalisationen.

Hans hovedpointe er, at undervisning generelt tager sit udgangspunkt det forkerte sted, nemlig i Præcisionsfasen. I Præcisionsfasen handler det om at skabe sammenhæng mellem begreber, at tænke analytisk og nå til en erkendelse. Dette kalder han: "*The fallacy of misplaced concreteness*" – og det betyder, at har vi ikke først været omkring Romancestadiet, så er vi på fejkurs i undervisningen.

Romancen er altid primær. Romancen skal forstås som *kærligheden*. Den nærmest religiøse optagethed af "noget". Det, vi ikke kan forklare med ord, men som vi mærker som værende det rigtige. Det, der taler til os – det, vi drages af. Kærlighed og Romancen er ikke begreber, der ofte drages frem i den pædagogiske debat – og det er da heller ikke en romantisk kærlighed som på film, men noget, vi er særligt knyttet til.

Enhver læringsituation bør tilstræbe at tage udgangspunkt i romancen, eller som vi kender det; "særinteressen"!

Hvis ikke vi tager udgangspunkt i vore elevers særinteresser – der, hvor hjertet slår –

så kan Præcisionsfasen, som skolen normalt ønsker at arbejde med, være aldeles ligegyldig.

Al læring har, ifølge Whitehead, sit udspring i den enkeltes romance. Dernæst er det helt essentielt, at skolen arbejder med at undervise i grundlæggende viden om universelle forhold i verden.

Men er udgangspunktet for det ikke elevens interesse, så er vi ikke i færd med at generere vedvarende og dannende læring, men derimod udenadslære. Og hvor mange gange har vi ikke oplevet, at eleven med autisme er ekspert i at recitere alfabetet, talrækker osv., men det virkelig formål – *forståelsen* – udebliver.

Whiteheads sidste fase - Generalisationen - er der, hvor Romancen og Præcisionen går op i en højere enhed. Hvor eleven lærer at overføre et indlært indhold på noget andet, og lærer at koble det til sit eget liv. Så skulle man tro, at noget nyt var endegyldigt lært, men ifølge Whitehead så starter processen forfra, når eleven har opnået Generalisationen.

Romancen – den umiddelbare interesse - efterfulgt af den præciserede og bevidste kobling til sprog og handling og med slutning i en ny indsigt i et emne – hvorefter den nye forståelse bliver en ny Romance. Men hvornår stopper det så? Hvad er målet?

Det stopper netop ikke – al læring er en on-going proces, det er det, der er hele pointen.

Dette er, opsummeret, de væsentlige bidrag, mit speciale udfolder.

Det er altså denne dobbelte intervention, jeg påstår, er nødvendig: på den ene side

- 1) personalet må først og fremmest indse, at de kulturelle fænomener, vi lever under, er konstruerede og aldrig kan være evigtgyldige, og
- 2) at eleven til hver en tid må mødes dér, hvor særinteressen er.

Det vil i virkeligheden sige, at sådan noget som "krav" i skolen ikke bør have plads i læringsprocessen. Det harmonerer dårligt med vores klassiske venstre-højre, oppe-fra-ned skematænkning.

Ikke, at den nødvendigvis er forkert – jeg bruger stadig board-makersymboler og visuelle tidssindikatorer der, hvor det giver mening for eleven. Men jeg er bevidst om, at et visuelt skema er en oversigt for orientering i rum - og ikke i tid.

Det er i sandhed tid til at ændre vores opfattelse af 'tiden'!

MEETING OF MINDS 7

A scientific conference about autism

Autism in doubt

Call for papers

There are many debates around the topic of autism; for example, the presentation of autism in women and girls, or in those with co-occurring mental health problems.

Unfortunately, misconceptions around these areas often lead to autistic people being told that they 'don't look autistic' or the validity of their diagnosis gets questioned.

With a theme of 'Autism in Doubt', we hope to address some of these debates by establishing a 'Meeting of Minds' aimed at established and early career autism researchers, autistic people and their families, and professionals working in the autism field.

This 7th Meeting of Minds conference will be held November 29-30 in Copenhagen, organised by Autism Denmark, Studio-3, Samrådet and University of Southern Denmark.

First call for abstracts:

Deadline for abstract submission is September 15th 2018

www.meetingofminds.dk

We look forward to seeing you in Copenhagen November 29-30th. 2018.

"HVIS VI VIRKELIG RESPEKTERER
MENNESKET – DIAGNOSE ELLER EJ –
SÅ MÅ VI SOM FAGFOLK TIL ENHVER
TID VÆRE VILLIGE TIL AT GLEMME OS
SELV OG GLEMME VORES TRADITIONER
– OGSÅ VORES FORSTÅELSE AF TID."

CITAT JANUS LYBRO

At kunne regne tiden ud

Af Mette Tholstrup, mor til Thomas og Anne – som begge har autisme.

Thomas, som er inspirationskilde til Janus' opgave, kunne som 6-årig beregne tiden: Stod der 80:07 som spilletid på en film spurgte han "er det ikke 1 time, 20 minutter og 7 sekunder?". Hans søster regnede engang ud, præcist hvor mange dage der var til min fødselsdag 7 måneder senere (inkl. skud-år). Dette kunne være eksempler på, at de har forstået tiden: De kan regne den ud – ergo har de tidsforståelse!

En ganske almindelig hverdagsmorgen i januar 2018: alle er stået op i god tid, rutinerne er, som de plejer, børnene er undervejs blevet forberedt på næste punkt på dagsordenen. Alligevel ender det med, at to busser står på vendepladsen og venter på dem, for børnene er ikke klar til det – af omverdenen – fastlagte tidspunkt...

"Jeg skal lige hvile mig lidt mere", sagde Thomas (17 år), da jeg bad ham tage tøj på.

"Jeg SKAL se filmen færdig først!", sagde Anne (15 år), da jeg bad hende pakke skoletasken. Det plejer hun lige netop at kunne nå, men denne morgen var bussen der et par minutter før.

Jeg trippede, skyndte på dem, allerede lidt småstresset – for jeg tænkte i konsekvenser af ikke at overholde tiden: At ca. 8 mennesker skulle vente på dem. At jeg selv skulle nå en bus, så jeg kunne komme på arbejde til tiden. At andre skulle løbe stærkere på jobbet, hvis jeg kom for sent. Selv om jeg er B-menneske og finder det imod min natur at stå op kl. 6.15, ser jeg en overordnet mening med dette nødvendige onde i forhold til skole- og arbejdsliv osv.

Men det tænkte mine børn ikke på, for de var i nuet. "Jeg er klar, når jeg er klar, og så må verden vente", synes deres tilgang at være. Ikke fordi de er bevidst egoistiske eller

ligeglade med andre, men fordi de qua deres diagnose har svært ved at sætte sig i andres sted samt forudse konsekvenserne af deres handlinger.

Morgenrutinerne er tillærte og indarbejdede i rækkefølger af gøremål – men ikke på tid som hos mig, der skeler til uret og gearer op og ned i tempo, alt efter hvad tiden siger, jeg skal nå. Netop dette gearskift (at omstille sig samt justere gear/tempo i forhold til aktivitet eller i dette tilfælde tiden) synes de at have svært ved. Siger jeg "vi skal skynde os for at nå det!", speeder de ikke automatisk op, men gør tingene i det sædvanlige tempo. De lader sig ikke stresse af tiden, som jeg gør. Målet for mine børn er at blive færdige med rutinerne, målet for mig er at blive færdige med rutinerne til tiden!

Havde det nu været omvendt: at det var dem, der skulle vente i bus-

sen på en, der ikke var klar, kunne de meget vel blive irriterede, frustrerede, urolige. Men det er noget andet – der er forskel på at lade andre vente og selv at skulle vente! For verden ses umiddelbart fra eget perspektiv.

Netop det at vente og at skulle ud-sætte egne, umiddelbare behov har vores børn altid haft svært ved, og det er noget af det, vi har arbejdet allermest med! Da de lever i det, Janus beskriver som naturlig væren, kan de 1) dels have svært ved at forstå den ydre tidsmarkør som bestemmende for deres handlinger, 2) dels at forstå, at deres egne behov i nuet ikke altid kan opfyldes her og nu, når de føler dem.

Thomas: ”Tid er ... at vente”

Det er således både det at se sig selv i forhold til tid og at se andre i forhold til tid, der er udfordringen for dem. Det at kunne se sig

selv og andre i forhold til fx tiden kræver jo netop, at man kan se sig selv som en del af et hele. Andre må vente, til de er klar, men de kan ikke holde ud selv at vente!

Hvornår slutter tiden?

For at afhjælpe udfordringerne bruger vi i dagligdagen ofte ’time timeren’ som visuel indikator for, hvor længe noget varer. Lige nøjagtig dette: at vide, hvornår noget starter, og hvornår det slutter, har fagpersoner fra VISO påpeget er vigtigt for Thomas, eller måske rettere generelt for mennesker med autisme. Dette kan vises via ’time timeren’ eller på andre konkrete måder. På aflastningsstedet markeres et miljøskift (fx mellem aflastning/skole) med en gåtur, der starter og slutter samme sted hver gang.

’Time timeren’ er en stor hjælp i hverdagen, både for børnene og

for os forældre. Thomas især har altid haft mange spørgsmål og samtaleemner, som han ønsker at snakke om. Disse spørgsmål – om de samme emner igen og igen – kunne førhen strække sig over hele dagen og striede både Thomas og os, for hvert svar medførte jo et nyt spørgsmål... ’Time timeren’ har gjort, at ”tiden til spørgsmål” bliver visuel; det er nu, vi gør det, og når det røde felt er væk, er vi færdige med det. Der er dog stadig ind imellem denne stressfaktor: for ham stopper spørgetiden først, når han har fået helt afklaring over de spørgsmål, han ikke forstår i livet – og det kan ikke nødvendigvis sættes på tid, heller ikke selv om den er autismevenlig visuel.

Generelt er ’time timeren’ dog en stor hjælp. Når uret bipper/det røde felt er væk, er tiden slut/af-tensmadsen klar/tid til køretur eller andet. Skal der ske noget, som det er svært at vente på, er det bedst at

sætte 'time timeren' på lidt længere tid end forventet. Thomas kan langt bedre klare, at noget sker før forventet tid, end at skulle vente yderligere tid – sidstnævnte er uudholdeligt for ham.

Hvor godt et redskab 'time timeren' end er, oplevede vi fornylig, hvor vi netop ikke havde den med! Vi skulle køre i bil en time, men kunne ikke høre musik (hvilket han nyder) de første tyve minutter. Havde han kunnet forholde sig til (vente)tiden visuelt, ville han kunne udholde det; i stedet blev den en pine for ham. Han fandt dog selv en løsning på problemet: "Kan vi ikke bare sige, at jeg ikke hører musik på udeturen, men kun på hjemturen?!"
– dette konkrete var meget nemmere for ham at forholde sig til end "tyve minutter".

Netop denne uvisse ventetid er en væsentlig grund til, at bilferier med potentiel langvarig kø, er for svært for Thomas at klare. For hvornår er en bilkø slut? Dette er umuligt at svare på, og han bliver stresset og utålmodig, når han ikke ved, hvornår noget starter, og hvornår noget slutter! (Selv om vores datter også har en autismediagnose, kan hun godt klare dette.)

'Time timeren' er ét redskab, et andet er eksempelvis en film, x antal musiknumre eller lignende – da ved man jo også, hvornår det starter/slutter. Faktisk er netop musik/film den allerbedste "tidsmåler" – for så kan de bare nyde beskæftigelsen, uden at skulle forholde sig til 'time timeren'!

Tid på struktur

Jeg synes dog, at vi skal passe meget på med at sætte tid på alting – gør vi det, har vi efter min mening misforstået anbefalingen om "struktur" for vores børn med autisme. En fagperson foreslog os en gang, at vi – for strukturens skyld – stod op på samme tidspunkt i weekenden som i hverdagene. Dette er – heldigvis – ikke nødvendigt!

Dagene har deres egen rytme, og børnene skelner mellem hverdag/weekend. "Morgenmad" er kl 6.30 i hverdagene, hvor børnene vækkes – og

ca. 8.15 i weekenderne, hvor de vågner af sig selv. "Morgenmad" er altid dagens første gøremål uanset det reelle tidspunkt. Det er den overordnede struktur – og altså ikke selve klokkeslettet, der giver dem overblik over dagen.

Modsat hvad mange autismekyndige siger, oplever vi, at børnene faktisk nyder den lidt løsere tidsstruktur i weekenden.

Her kan de i højere grad følge deres egen rytme og ikke klokkeslettets dikta- tur, jvf. hverdags-morgenerne. Her skal de ikke presses unaturligt på tid, men kan nyde at være i det, de er i. "Time timeren" dikterer ikke, hvor længe Thomas må være i bad, eller Anne må læse. Jeg tænker, at disse stunder med afslapning i deres naturlige væren, er en god – og vigtig – modvægt til, at de i det daglige ofte skal indordne sig den ydre samfundsbestemte tidsindi- kator (hverdagsmorgener, skoleda- gen, sengetidspunkter).

Det skulle jo nødigt være som det- te eksempel:

Anne spørger sin far, om de ikke skal ta´ på restaurant og spise.

Far: "Nej, det gjorde vi jo i sidste weekend. Er du da sulten nu?"

Anne: "Hvad er klokken?"

Far: "12.30"

Anne: "Ja – så er jeg sulten!" (ergo: på det tidspunkt plejer hun at have spist frokost)

Tidsfornemmelse

Selv om børnene ikke lever deres liv efter klokkeslæt, har de allige- vel deres egen tidsforståelse eller rettere tidsfornemmelse, som kan beskrives som deres egen rytme. Dagens gang, som er inddelt i ak- tiviteter og måltider. Disse er in- dikatorer for, hvor langt henne på dagen, vi er. Når vi spiser morgen- mad, er dagen endnu lang, ved af- tensmadstid er dagen ved at være slut.

Ligeledes pejler de deres tidsfor- nemmelse efter årets gang – eller cyklus – som i høj grad følger års- tiderne og dens ferier.

De har ligeledes en rytme i forhold til, hvornår de er hjemme og i af- lastning. Den indre rytme bliver slået i stykker ved ændringer, og det skaber forvirring og uorden. Fx ramte sidste års juleaften ind i en aflastnings-periode, hvilket for- styrrede den naturlige rytme i for- hold til aflastning/hjemme.

Vi valgte naturligvis at have børne- ne hjemme i julen – men stod det til Thomas, skulle juleaften have været den 27/12, så hans rytme ikke blev forstyrret! Ligeledes bur- de alle forårets helligdage afskaf- fes!

Og så er der de andre pejlemær- ker i løbet af året: de ting, der sker regelmæssigt med et nogenlunde forudsigeligt interval.

Da deres morfar og siden en nær ven i familien døde, var det, der påvirkede Thomas – udover tabet, sorgen og den manglende forståel- se af dødens endeligt – dét, at de afdøde personer ikke længere kom med nogenlunde regelmæssigt in- terval i løbet af året.

De manglede pludseligt i den for- udsigelige rytme.

Thomas havde en helt klar fornem- melse for (indre rytme og ikke kon- kret tidsmåling), hvornår det var ved at være tid til næste besøg.

Selv om Thomas ikke er spor forfængelig, er det ofte ham, der gør opmærksom på, at det er ved at være tid til næste frisørbesøg.

Netop fordi det sker med en vis forudsigelig regelmæssighed.

Autisme og udviklingsalder

De ting, jeg her har skrevet om tidsforståelse, ses tydeligst hos vo- res søn og ikke nær så tydeligt hos vores datter, samt andre, vi kender med autisme og normal begavelse. Jeg sætter derfor spørgsmålstegn ved, om det er autismen i sig selv, eller om det snarere er udviklings- alderen, der gør abstrakt tidsfor- ståelse svær at begribe. Jeg tror dog, at det er både og.

Sat på spidsen vil jeg påstå, at en normaltbevaget med autisme har en bedre tidsforståelse end et neu- rotypisk mindre barn. Men er man både udviklingshæmmet samt præget af autisms konkrete tan- kegang, er den manglende tidsfor- ståelse endnu mere fremherskende og tydelig.

Er læring det modsatte af leg?

Som 6-årig interesserede Thomas sig meget for højden på mennesker! Han fandt diverse haveredskaber frem og stillede dem op af hækken, hvert redskab repræsenterede folks forskellige højder i korrekt målestoksforhold.

Denne interesse inspirerede ham til bl.a. disse spørgsmål:

Thomas selv var 130 cm høj, Ruben var 96 cm. "Er Ruben og jeg ikke tilsammen 2 meter og 26 centimeter?"

Jeg er 178 cm høj: "Mor, hvis man nu stillede dig ovenpå dig – giver det så ikke 3 meter og 56 centimeter?"

Stillede man ham tilsvarende regnestykker, kunne han ikke regne dem ud. Så var det bare tal uden afsæt i det konkrete. Men fordi at han interesserede sig for netop dette emne, kunne han regne disse – for alderen – temmelig svære regnestykker ud.

Det er tankevækkende, at han samme år af fagpersoner og udfra en WISC-test blev vurderet at være mentalt retarderet. En lærer sagde sågar til os, at vi ikke skulle forvente, at han ville kunne lære at skrive, læse og regne.

Jeg benægter ikke, at Thomas ikke er alderssvarende – men kan alligevel ikke lade være med at tænke, om han kunne have udviklet sig

mere, såfremt han i skolesystemet var blevet mødt i dét, der interesserede ham – fremfor at skulle passe ind i de rammer, skolen har sat for hans læring: skemaer for, hvilke fag han skulle have med hvilken lærer, på hvilket tidspunkt, udfra et bestemt pensum.

Vores oplevelse af hans første skoleår var, at han brugte uforholdsmæssig meget energi på 1) dels at vænne sig til skiftet fra børnehaven til skolemiljøet 2) dels at holde styr på sit skema: Hvem, hvad, hvornår... Det i sig selv var en mental udfordring for ham.

Han har jo hele tiden skullet omstille sig, skifte gear og forholde sig til noget nyt, selv pausernes frirum har været på tid. Set i det perspektiv er det ikke undrende, at det altid er blevet vurderet, at han ikke har kunnet magte en hel skoledag, men har skullet have reduceret tid, eneundervisning, eget lokale. Og vi oplevede da også at få en meget urolig dreng hjem hver dag.

Selv nu hører vi ind imellem, at han ikke forstår de stillede opgaver eller kan se meningen med dem.

Ting skal interessere ham og give mening for ham, for at han forstår dem! Procentregning lærte han f.eks. ud fra egen interesse i sandsynlighed for chance og risiko.

Mor: "Hvad er det modsatte af skole?"

Thomas: "Leg"

Mor: "Hvilke ord vil du bruge om at gå i skole?"

Thomas: "...Hårdt"

Mor: "Hvilke ord vil du bruge om leg?"

Thomas: "...Hygge... Sjov."

Så Thomas beskriver selv leg og skole som modsætningsforhold.

Kunne man tænke sig et anderledes undervisningsmiljø med mere glidende overgange mellem skift? Hvor pauserne var, når pauserne behøvedes og ikke tiden indikerede dem? Hvor undervisningen tog udgangspunkt i barnets aktuelle interesser og læringsstil? Hvor læringen blev understøttet i og af legen? Er skemaindelingen af skolegangen blot et levn fra gamle dage, som ukritisk overføres til både neurotypiske og/eller udviklingshæmmede?

Dette vil kræve en signifikant anderledes tankegang af skolesystemet, men det siges jo, at "hvor der er vilje, er der vej". Jeg håber, at Janus' opgave kan åbne op for en debat om alt det og fremover komme mange til gode.

Mine børn har i den grad stillet kritiske, undrende spørgsmål om, hvorfor ting er, som de er!

Vi er glade for, at Thomas i sine spørgsmål om tid ikke blot er blevet affærdiget, men i stedet har inspireret Janus til at vende bøtten på hovedet og stille kritiske spørgsmål til det eksisterende!

Vi kunne dog godt have ønsket os, at spørgsmålene var blevet stillet, da Thomas gik i 1. klasse i stedet for i 10.

Juleferie

23.-27. december på Feriecenter Slettestrand

Landsforeningen Autisme holder hvert år, jul for familier, hvor børn eller voksne har autisme på Feriecenter Slettestrand.

Feriecenteret ligger ved Fjerritslev i et naturskønt område tæt på stranden. På feriecenteret er der indendørs svømmehal samt legepladser og stort motionsrum og mulighed for at leje cykler.

Landsforeningen Autisme tilbyder aktiviteter hver dag fra kl. 14.00. Aktiviteterne er målrettet netværk og hygge familierne i mellem, f.eks. biograf, wii, kreativt værksted, LEGOværksted mv. Man vælger selv, om man vil deltage i aktiviteterne, der er et tilbud til hele familien.

Forplejning: Hver familie får mulighed for at bestille varer fra et begrænset sortiment, som leveres til feriecentret. Juleaften inviterer Landsforeningen Autisme til fælles julemiddag og juletræ i restauranten kl. 18.00.

Tilmelding: www.SIKON.dk

Dato: den 23-27. december.

Ankomst ca. kl. 15.00 den 23. december, hjemrejse ca. kl. 12.00 den 27. december.

Vi har mulighed for at hente deltagere på juleferien den 23. december på Fjerritslev station, og bringe dem til Feriecenteret, samt at køre retur til tog og busstationer den 27. december.

Sted:

Feriecenter Slettestrand ved Fjerritslev.

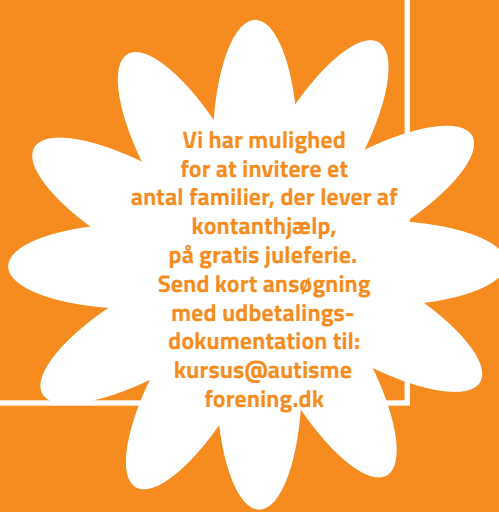
Pris:

2 personer = kr. 2450 per person

3 personer = kr. 1735,- per person

4 personer = kr. 1375,- per person

5 personer = Kr. 1160,- per person

Vi har mulighed for at invitere et antal familier, der lever af kontanthjælp, på gratis juleferie. Send kort ansøgning med udbetalingsdokumentation til: kursus@autismeforening.dk

Specialisering og faglighed

På Skovagerskolen er specialisering og faglighed en prioritet. Derfor er det vigtigt for skoleledelsen at give pædagoger som Janus Lybro plads og tid til at skrive et speciale, tage på kursus eller efteruddanne sig.

Interview med skoleleder Tage Jessien Jørgensen, Skovagerskolen

Hvorfor prioriterer I pædagogisk udviklingsarbejde – og giver pædagoger som Janus Lybro lov og tid til at lave et speciale eller tage på kursus?

Skovagerskolen er en af de gamle amtslige skoler med børn, der har lav kognition. Vi har alle diagnoser repræsenteret på skolen, og mange af børnene har flere forskellige ting på spil.

I samfundet i dag har vi en kultur, hvor vi måler og vejer børnene på de områder, hvor vi kan måle og veje.

Det handler alt sammen om, at børnene skal klare sig godt fagligt. Det er det politiske fokus, vi oplever. Derfor taber vi nogle af de børn, der lærer på andre måder, eller som har brug for anden støtte. Som skole har vi en forpligtelse til at være dygtige til at møde børnene lige der, hvor de er. Derfor er det vigtigt for os at give lov til, at vores pædagoger og lærere arbejder med specialisering.

Det betyder også, at de får mulighed for at komme på efteruddannelse og kurser. Desværre oplever vi dog, at de specialfaglige kurser er dyrere end dem kun for geografi eller et enkelt fag. Og vi står i en situation, hvor vi i dag har meget færre penge at efteruddanne for end tidligere.

Det speciale, som vores pædagog Janus har skrevet, fik han selvfølgelig lov til at begive sig ud i, men det er også nødvendigt, at de lægger interestetimer i det.

Når de som Janus finder et emne, de går op i, er passioneret omkring og interesseret i, så giver det mening, at de kan specialisere sig.

Janus er jo optaget af emnet, og det er den bedste form for motivation, der er. Samtidig har vi flere ting og emner, som vi løbende laver specialisering omkring.

Vi har nogen, der arbejder med low-arousal og flere andre projekter.

Hvad giver det til skolen og fagligheden?

Det er vigtigt for os, at fagpersonerne hos os er fagligt stærke. Det har stor betydning for børnene, at vi møder dem rigtigt og der, hvor de er. Det betyder, at de har færre konflikter på en skoledag. Og færre konflikter betyder, at de trives og dermed lærer bedre. Ofte er børnene allerede lidt stressede, når de kommer om morgenen – og nogen har konflikter allerede inden skolen. De børn, vi har, er i en konstant flugt, kæmp eller frys-tilstand. Derfor er det vigtigt, at vi har lærere og pædagoger, som møder børnene og er dygtige til at hjælpe børnene uden om konflikter.

De, der som Janus laver et specialiseret projekt eller specialiserer sig med kurser og efteruddannelse, har desuden en forpligtelse til at dele deres nye viden med resten af faggruppen.

Her for nylig havde vi en temadag med Janus, hvor han forklarede sin viden og gav den videre til os andre fagfolk på skolen. Det kan vi sagtens blive meget bedre til at gøre, og vi forsøger at gøre det mere. På den måde sikrer vi, at der er en fælles viden i faggruppen og et grundlag for vores tilgang til børnene.

Hvordan sikrer I, at der er plads til specialiseringen økonomisk og tidsmæssigt?

Vi planlægger hele tiden, så der økonomisk er plads til at øge fagligheden og specialiseringen. Det er noget, vi vælger at prioritere. For os er fagligheden nemlig vigtigst, og så er vi selvfølgelig nødt til at prioritere noget andet fra, for at pengene går op, men det er det værd for os. Så har vi f.eks. ikke så mange medhjælpere på skolen, fordi vi i stedet har specialisering til det faste personale. Vi bruger de penge, vi har, så godt, som vi kan. Og ud fra, at det kan betale sig at satse på faglighed og specialisering.

Udover at vi har pædagoger som Janus, der ved noget specialiseret om et område, så forsøger vi også at holde fælles temadage og tage nogle specialiserede emner op som faggruppe. Her kigger vi på vores faglighed og metoder sammen og går f.eks. ind og snakker om, hvad det vil sige at være en underviser? Hvordan vi takler konflikter? Eller noget helt tredje. Det er vigtigt for os at have et fælles grundlag for vores arbejde med børnene.

Når en medarbejder som Janus kommer til ledelsen og siger, at han gerne vil lave et projekt som det om tidsforståelse og børn med autisme, så handler det for os om at være åben for det. Det er ikke en fast og nedskrevet strategi, vi har, men mere bare en tilgang, som er på skolen. Vi sætter fagligheden højt og giver lov til specialisering, fordi det er vigtigt. Vi er desuden meget nysgerrige og er glade for at få mere viden om børnene.

Hvad betyder specialiseringen for børnene?

Det er ikke noget, vi kan se direk-

te i de børn, vi har, men jeg tror, vi ville mærke det, hvis vi ikke gjorde det. I eleven fra Janus' projekts tilfælde var det et meget svært forløb, og det endte lykkeligt med det arbejde, Janus og forældrene gjorde for ham. Men hvis vi ikke mødte børnene med den faglighed, så kunne det ende med endnu værre udfordringer med skolevægring, isolation og mistro, som vi jo allerede nu ser blandt børn med autisme.

Det vigtigste for os er kommunikation, og det kan jo være svært for børn med autisme.

Vi forstår ofte ikke hinandens verden, og derfor skal vi have viden nok, så vi kan gøre noget andet. Så vi kan snakke med dem med billeder eller med fortællinger – eller noget helt tredje.

Kommunikationen er så vigtig for, at vi møder hinanden godt, og for at børnene lærer noget og klarer sig gennem dagen.

Når børnene går ud af skolen, og vi kigger tilbage på, da de kom, så tænker jeg ofte: "Hold da op, der er sket meget!" Så kan vi jo godt se og mærke, at vi har gjort en forskel. Den forskel er jeg ikke sikker på, vi ville se, hvis ikke vi havde haft så stor viden. Det er derfor, fagligheden er så vigtig.

Kredsene

AKTIVITETER

KREDS BORNHOLM

Formand:
Tomas Schilling ..... Tlf. 42 19 01 22
E-mail: asfkredsbornholm@gmail.com

KREDS FYN

Formand:
Else Worm Jørgensen ..... Tlf. 29 88 87 98
E-mail: elseworm@gmail.com

AUTISMEFELAGIÐ/KREDS FÆRØERNE

Formand: Heidi Aagaard..... Tlf. +298 509031
E-mail: formadurin@autisma.fo

KREDS KØBENHAVN/FREDERIKSBERG

Formand:
Susan Elholm ..... Tlf. 27 14 39 99
E-mail: tine.heerup@gmail.com

KREDS GRØNLAND

Formand:
Karsten Høy..... Tlf. +299 558297
E-mail: karsten@greenlandholding.com

KREDS LIMFJORD

Formand:
Peter Nielsen
E-mail: formand@kredslimfjord.dk

KREDS MIDTVEST

Formand:
Søren Dalgaard ..... Tlf. 53 11 31 45
E-mail: sbd54@youmail.dk

KREDS NORDJYLLAND

Formand:
Jørn Poulsen..... Tlf. 98 15 32 42
Kontakt telefon: ..... Tlf. 30 25 92 10
E-mail: jp@autismenord.dk

KREDS NORDSJÆLLAND

Formand:
Heidi Vanell ..... Tlf. 29217772
E-mail: allanjensen51@hotmail.com

KREDS ROSKILDE

Formand:
Rune Gamby
E-mail: rune@au10sme.dk

KREDS STORSTRØM

Kommende arrangementer

For at sikre jer opdateret information om vores kommende arrangementer, henviser vi til vores website

www.autismeforening.dk / Kreds Storstrøm / Kalender.

Her finder du info om både type, tid, sted, tilmeldingskrav og -måde samt evt. pris på vores forskellige tilbud.

Nyhedsmail

Desuden udsender vi en nyhedsmail op til kommende tilbud og arrangementer. Husk derfor at tilmelde dig vores nyhedsmail og opdatere til en evt. ny e-mailadresse i vores system. Du tilmelder dig under **www.autismeforening.dk / Kreds Storstrøm / Nyheder / Tilmeld Nyhedsbrev.**

NetværksCaféer i Vordingborg og Nakskov

Vi afholder NetværksCaféer for pårørende til og mennesker med autisme. Mød andre i samme situation, og lær af hinandens erfaringer i trygge rammer, hvor vi har tavshedspligt udadtil. Du finder flere informationer om indhold, tid og sted samt tilmelding på vores website.

KREDS ØSTJYLLAND

Netværksgruppe for bedsteforældre til børn med autisme

Vi mødes næste gang tirsdag den 21. august kl. 17.00-19.00 i Trøjborg Huset, Kirkegårdsvej 53, 8000 Aarhus.

Her kan du udveksle erfaringer med andre bedsteforældre og tale om de glæder og sorger, der følger med, når ens barnebarn har autisme.

Interesserede kan henvende sig til Dorthe Rasmussen på mail dorthehenriksen2@gmail.com.

Temaaften om Sociale Historier

Vi afholder en temaaften om det pædagogiske redskab, der hedder Sociale Historier, en visuel måde til at indføre nye ting og begreber i børn med autismes liv.

**Tid: Tirsdag den 28. august 2018,
kl. 19.00-22.00.**

Sted: Parkvejens skole, Nølevvej 4, 8300 Odder.
Birgit Willum, der er pædagogisk konsulent på Langagerskolen og har mange års erfaring i brugen af Sociale Historier, kommer og fortæller om, hvordan man opbygger og bruger Sociale Historier i opdragelsen af børn med autisme.
Tilmelding senest den 25. august på info@autismeoj.dk.

Bo Hejlskov kommer til Århus

Tid: Den 15. november 2018, kl. 19.00-22.00

Sted: Jægergården, Værkmestergade 15, Århus C.
Pris kr. 200,- for medlemmer – kr. 400,- for alle andre.

Tilmelding sker ved indbetaling på konto 9395 - 3255611746 samt på info@autismeoj.dk.

Vi har kun 300 pladser, så først-til-mølle og senest den 1. november.

KREDS NORDJYLLAND

Weekendseminar i oktober

Autismenord afholder Weekendseminar i oktober

**Tid: Lørdag den 6. oktober kl. 9.00 til søndag
den 7. oktober kl. 14.00**

Sted: Hotel Viking, Frederikshavnsvej 70, 9300 Sæby
Oplæg ved Anna Hjort med system stress, Ea Carøe med søvnproblemer, seksualitet ved Malene Simoni.
Læs mere om weekenden på www.autismenord.dk.

KREDS STORKØBENHAVN NORD

Formand:

Guri Spiegelhauer ..... Tlf. 28 18 19 74

E-mail: guspi@xline.dk

KREDS STORSTRØM

Formand:

Sabine Hagens

E-mail: post@akzent.dk

AS-repr.:

Line Mackenhauer

E-mail: lima44@live.dk

KREDS SYDVESTJYLLAND

Kontaktperson:

John Olesen ..... Tlf. 22 18 49 08

E-mail: birgitogjohnlesen@privat.dk

KREDS SØNDERJYLLAND

Formand:

Kirsten Krohn Normann ..... Tlf. 26 41 53 62

E-mail: kontaktlaks@gmail.com

KREDS TREKANTEN

Formand:

Dorte Schandorph Jensen ..... Tlf. 29 67 00 67

E-mail: dortesjens@mail.dk

KREDS VESTEGNEN

Formand:

Brian Andersen ..... Tlf. 30 55 58 42

E-mail: vestegnen@autismeforening.dk

KREDS VESTSJÆLLAND

Formand:

Stina Lund ..... Tlf. 50 58 78 89

E-mail: stina.lund.lakv@outlook.dk

KREDS ØSTJYLLAND

Formand:

Marianne Banner ..... Tlf. 50 43 83 61

E-mail: marianne_banner@yahoo.dk

AS-repr. voksne:

Jane Hellekvist ..... Tlf. 30 20 38 94

AS-repr. børn:

Elsebeth Svane ..... Tlf. 86 21 06 06

LANDSFORENINGEN AUTISMES HOVEDBESTYRELSE

Formand:

Heidi Thamestrup .....Tlf. 26 20 16 58

Næstformænd:

Bernd Weibek.....Tlf. 24 24 63 99

Brian Andersen.....Tlf. 30 55 58 42

Hovedbestyrelse:

Christian Steward-Ferrer

Michael Weyand.....Tlf. 51 33 96 65

Kim Hansen.....Tlf. 56 48 08 89

Kristina Kristensen.....Tlf. 40 53 71 37

Peter K. H. Nielsen.....Tlf. 20 74 66 08

Stina Lund

Peter Jensen

Kathe Johansen

AUTISME- OG ASPERGER- FORENINGEN FOR VOKSNE

Formand: David Facius

Alle henvendelser til Autisme- og Aspergerforeningen for voksne, skal i øjeblikket ske på Landsforeningen Autismes telefon.

DIN KREDS

Husk at du altid kan gå ind på din kreds hjemmeside, hvor du kan finde og læse mere om de arrangementer, din kreds har planlagt.

Husk at holde din mailadresse opdateret så vi kan sende dig gode tilbud om foredrag, nyheder og aktiviteter.

Find din kreds på autismeforening.dk

Kredsenes

AKTIVITETER

KREDS TREKANTEN

Heidi Thamestrup kommer og holder foredrag om Skolevægning

Tirsdag den 25. september 2018 kl. 19 på Vejle Bibliotek

Tilmelding: dortesjens@mail.dk.

Læs mere på Kreds Trekantes hjemmeside:

Autismeforening.dk/ find din kreds/ Kreds Trekanten.

KREDS VESTEGNEN

Autisme og seksualitet - Oplæg med Thue Sommer

Tid: Den 1. september 2018.

Sted: Tåstrup kulturcenter, Koncertsalen og lokale 3.

Master i sexologi Thue Sommer fortæller om emnet, "man" ikke taler om. Først generelt og med fokus på atypisk seksualitet. Efterfølgende er der Q&A mulighed for børn, unge og unge voksne uden adgang for forældre, som kan netværke i mellemtiden. Køb billet til arrangementet på hjemmesiden. Læs mere om Kreds Vestegnens arrangementer på deres hjemmeside: <https://autismeforening-vestegnen.wordpress.com/>
Bestyrelsen ønsker alle vores medlemmer en god sommer.

KREDS KØBENHAVN/ FREDERIKSBERG

Se aktuelle arrangementer på kreds København/ Frederiksbergs hjemmeside:

www.autismeforeningkbhfrb.wordpress.com

Vi sidder i denne tid og planlægger en masse spændende aktiviteter til jer i efteråret.

Nedenfor ses de aktiviteter, der arbejdes på:

Mandag den 10. september kl. 19.00 -21.00
Peter K. Halager Nielsen kommer og fortæller om sit arbejde i Ankestyrelsen og sit virke som bisidder.

Lørdag den 22. september kl. 14.00-16.00
Netværksmøde for forældre til børn med autisme.

Lørdag den 6. oktober kl. 9.00-15.00
Autismemesse

Der vil være messestande fra et bredt udvalg af bosteder, skole – og uddannelsesstilbud, arbejdstilbud mm. på Fyn og omkringliggende øer.

Der vil være mulighed for at møde ligesindede og repræsentanter fra Landsforeningen Autisme Fyn.

Der vil sideløbende med messestande være foredrag:

Søren Glistrup: Autisme for begyndere

Louise Egelund Jensen: Relationer

Kimmie Falk: Muligheder inden for særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse (STU) på Fyn

Pris kr. 50,- som dækker alle foredrag og messestande (der er ikke tilmelding til messen)

Fuldt program og tilmelding kommer på hjemmesiden: www.autismefyn.dk i løbet af sommeren.

Vi tager forbehold for evt. ændringer

Sommerhus: Vi råder i Fyn kredsen over et lækkert sommerhus på Nordlangeland med plads til 10 pers.

Vi gør opmærksom på, at priserne er inkl. forbrug og udlejes efter først til mølle princippet.

Sommerhuset kan lejes af alle medlemmer af Landsforeningen Autisme.

Se mere på vores hjemmeside www.autismefyn.dk

HUSK OG TILMELDE JER VORES NYHEDSBREV, så I får information om nye aktiviteter på Fyn.

Bestyrelsen i Autismeforeningen kreds Fyn ønsker alle vores medlemmer en dejlig sommer.

LANDSFORENINGEN AUTISMES SEKRETARIAT

Banestrøget 19, 2630 Taastrup
Tlf. 70 25 30 65
kontor@autismeforening.dk
www.autismeforening.dk

Sekretariatet har åbent 9.00-12.00 samt 13.00-15.00 alle hverdage.

Socialrådgiveren har åbent for telefonrådgivning: Mandag, torsdag og fredag kl. 9.00-12.00 samt tirsdag kl. 16.00-19.00. Onsdag lukket.

Landsformand Heidi Thamestrup
Tlf. 26 20 16 58 / formand@autismeforening.dk
Arbejdsområder: ledelse, policy, redaktør, Tvangsbehandlingsnævnet, Autism Europe, DUKHs bestyrelse, Ankestyrelsens Praksisudvalg, Projekt Opportunity, VISOs faglige bestyrelse

Sekretariatschef Lars Grønlund
Tlf. 30 53 34 52 / l-g@autismeforening.dk
Arbejdsområder: IT, administration, Protektorat og SIKON konferenceseekretariat

Økonomimedarbejder Helle Bach
Tlf. 31 71 05 81 / bogholder@autismeforening.dk
Arbejdsområder: budget/regnskab, økonomistyring, personaleadministration

Socialrådgiver Ulla Kjer
Tlf. 70 25 30 68 / social@autismeforening.dk
Arbejdsområder: rådgivning, vejledning, artikler og foredrag

Kursussektretær Maria Frostholt
Tlf. 20 57 63 30 / kursus@autismeforening.dk
Arbejdsområder: kursussekretær, SIKON's kurser og konference

Kommunikationsmedarbejder Fie Hviid.
Tlf. 29 25 94 52 / fie@autismeforening.dk

Rådgivning

Som medlem af Landsforeningen Autisme kan du få rådgivning på telefon og mail af foreningens socialrådgiver Ulla Kjer. Hun kan hjælpe med støtte og vejledning på socialområdet i forhold til gældende lovgivning og rettigheder på autismeområdet.

Ekstra hjælp

Det er muligt at købe ekstra hjælp hos Landsforeningen Autismes socialrådgiver. Det kan være aktuelt i situationer, som ikke kan løses over telefonen; f.eks. hvis man ønsker socialrådgiveren skal:

- med som bisidder
- deltage i møder med kommunen
- holde eksterne oplæg om lovgivningen på socialområdet

Pris

Prisen er 1300 kr./timen plus kørselsudgifter, dog får medlemmer af Landsforeningen Autisme 50% rabat på timeprisen.

Kom med til opstart af nyt forældretnetværk

Hvordan lever vi som kristen familie med et barn, der har ASF? Hvordan deler vi troen med vores barn? Hvor finder vi ressourcer og redskaber?

Kender I til disse tanker? Så er Kristelig Handicapforenings nye netværk måske noget for jer.

Læs mere og tilmeld jer på www.k-h.dk/ASF

Autisme og tro

Tid og sted

8. september 10 -15 i Aarhus

Netværk

Tid til at lære hinanden at kende

Drøftelse om freudtiden

Hvordan skal netværket og fællesskabet se ud i hverdagen og til samlinger?

Oplæg ved

Anette Due Madsen, psykolog og chefkonsulent ved Center for Familieudvikling

Vel mødt!

